

## غدیر خم و مسئولیت ما

فرشته میرزاپور<sup>۱</sup>

### مقدمه

در سفر حجه‌الوداع حضرت پیامبر (ص) وقتی که سفر حج را تمام را کرد، خطبه‌ی ایراد فرمودند که ضمن آن مسئله ولایت و رهبری امت اسلامی را بعد از حضرت پیامبر (ص) واضح و روشن نمود. این خطبه در ناحیه‌ای که ایراد شد، به نام غدیر خم یاد میشد که ناحیه‌ای است میان و مکه و مدینه.

حادثه غدیر فقط یک رویداد تاریخی نیست که در زمان خودش اتفاق افتاده باشد و ربطی به آینده‌گان نداشته باشد، بلکه برای تعیین سرنوشت بشریت در طول تاریخ است. ازین رو نوشتن، سخن گفتن، بحث و تحقیق و استدلال در مورد غدیر خم در هر زمان و مکانی لازم و ضروری هست. آنچه در غدیر خم و قبل و بعد از آن اتفاق افتاد، به طور یکجا از یک نفر نقل نشده است، بلکه هر یک از حاضران گوشه‌هایی از آن مراسم را بازگو کرده و بخشی از قضایا را نیز امامان معصوم (علیهم‌السلام) بیان نموده‌اند.

---

۱. دانش پژوه کارشناسی علوم قرآن و حدیث جامعه المصطفی واحد آشتیان

بنا بر این این موضوع یک موضوع جزئی نبوده و بر ما لازم است تا تلاش کنیم واقعیت ها را بیان نموده تا باشد که کسانی که به نوعی منکر این قضیه اند و یا از روی جهل و عناد با اهل بیت عصمت و طهارت برخورد میکنند به خود آمده و متوجه اشتباه شان شوند. ممکن است ازین طریق بتوانیم گوشه‌ای از مسئولیت مان را در قبال اهل بیت (ع) ادا نموده باشیم.

در این نوشته کوتاه سعی داریم تا مسئولیت های فردی خود را در بخش های مختلف به گونه مختصر به بررسی بگیریم، به امید اینکه برای خوانندگان عزیز خالی از فیض نبوده باشد.

### معرفی غدیر خم

#### جغرافیای غدیر خم

«غدیر خم» نام ناحیه‌ای در میان مکه و مدینه است که بر سر راه حاجیان قرار دارد و به خاطر وجود برکه‌ای در این محل که در آن آب باران جمع می‌شده است، به این نام شهرت یافته است. غدیر در ۳-۴ کیلومتری جحفه واقع شده و جحفه در ۶۴ کیلومتری مکه قرار دارد که یکی از میقات‌های پنجگانه است. در جحفه راه اهالی مصر، مدینه، عراق و شام از یکدیگر جدا می‌شود. غدیر خم به سبب وجود آب و چندین درخت کهنسال، محل توقف و استراحت کاروانیان بود؛ اما با وجود گرمای طاقت فرسای عربستان رویداد غدیر در اواخر اسفند ماه رخ داد و آن‌چنان گرم نبود.

## رخداد غدیر خم

رخداد غدیر خم یکی از مهم‌ترین رویدادهای تاریخ اسلام است که در آن پیامبر اسلام حضرت محمد<sup>(ص)</sup>، حضرت علی<sup>(ع)</sup> را به عنوان «مولای» و «ولی» مؤمنان معرفی کرد. در ۱۸ ذی‌حجه سال دهم هجری در زمان بازگشت از حجة‌الوداع، حضرت پیامبر<sup>(ص)</sup> در محلی به نام غدیر خم توقف کرد تا همراهانش گرد او آیند. به دلیل گرمای هوا، منبر سایه‌بان‌داری برای او ساختند. سپس بالای آن رفته و خطبه‌ای ایراد کرد و بعد از آن حضرت علی<sup>(ع)</sup> را فراخواند و دست او را گرفت. بعد از حجاج پرسید: ای مردم، آیا من از خود شما، به ولایت [سرپرستی] شما سزاوارتر نیستم؟ مردم پاسخ دادند: آری، ای رسول خدا. حضرت پیامبر<sup>(ص)</sup> گفت: خداوند ولی من است و من ولی مؤمنین‌ام و من به خود شما، به ولایت [سرپرستی] شما سزاوارترم. سپس حضرت پیامبر<sup>(ص)</sup> جمله معروف **مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ** (ترجمه: هر که من مولای اویم پس علی مولای اوست) را در ضمن خطبه‌اش ایراد نموده سپس خطاب به مردم گفت: «حاضران این پیام را به غایبان برسانند». این روایت در میان نه تنها در میان اهل تشیع، بلکه در میان اهل سنت نیز پذیرفته شده است، اما در منابع اهل تشیع جزئیات بیشتری در این مورد وجود دارد.

در این خطبه حضرت پیامبر<sup>(ص)</sup> به دو چیز بسیار تأکید کردند: اولی قرآن و دومی اهل بیت او. پس از اقامه نماز، حضرت پیامبر<sup>(ص)</sup> و علی<sup>(ع)</sup> به چادر حضرت پیامبر<sup>(ص)</sup> رفتند و بعد بنا به دستور حضرت پیامبر<sup>(ص)</sup>، امام علی<sup>(ع)</sup> با مسلمانان که حالا او را امیرالمؤمنین خطاب می‌کردند، بیعت کرد. در میان آنان که با علی بیعت کردند، ابوبکر و عمر و به

علاوه ابن عباس بودند. حسان بن ثابت شاعر شعری به افتخار انتخاب حضرت امام علی (ع) سرود که در اینجا چند بیت از آنرا آوردیم.

يُنَادِيهِمْ يَوْمَ الْغَدِيرِ نَبِيَّهُمْ	بِخَمٍّ وَ اسْمَعَّ بِالرَّسُولِ مُنَادِيَا
فَقَالَ فَمَنْ مَوْلَاكُمْ وَ نَبِيِّكُمْ	فَقَالُوا وَلَمْ يُبَدُوا هُنَاكَ التَّعَامِيَا
إِلَهُكُمْ مَوْلَانَا وَ أَنْتَ نَبِيُّنَا	وَ لَمْ تَلَقْنَا فِي الْوَلَايَةِ عَاصِيَا
قَالَ لَهُ قُمْ يَا عَلِيُّ فَأَنْتَنِي	رَضِيْتُكَ مِنْ بَعْدِي إِمَامًا وَ هَادِيَا
فَمَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا وَ لِيَّ	فَكُونُوا لَهُ أَتْبَاعَ صَدَقَ مَوَالِيَا

آنگاه حضرت رسول اکرم (ص) آن روز را بزرگترین عید مسلمانان نامید. پس از این سخنرانی و پایان مراسم، حضرت پیامبر (ص) و همراهانش به مدینه بازگشتند.

### راویان مهم غدیر خم

راویان حدیث غدیر خم اکثر صحابه و کسانی هستند که در سفر حجه الوداع حضرت پیامبر (ص) حضور داشتند، از جمله چندتن از مهمترین آنها عبارت اند از: ام سلمه همسر پیامبر، عایشه همسر پیامبر، اسما بنت عمیس همسر ابوبکر و حضرت علی، ام هانی بنت ابوطالب، زبیر بن عوام، سعد بن ابی وقاص، جابر بن عبدالله انصاری، ابوذر غفاری، سلمان فارسی، عمار بن یاسر، حسان بن ثابت، عبدالله بن عباس، عبدالله بن عمر، عبدالله بن مسعود، ابوسعید خدری و بسیاری دیگر از بزرگان و اصحاب پیامبر.

شاهد دیگر بر جاودانگی حدیث غدیر، کتاب های مستقلى است که گروهی از علمای اهل سنت افزون بر نقل حدیث، پیرامون سند و مفاد آن نوشته اند؛ مانند: ۱- ابو جعفر طبری، مورخ بزرگ اسلامی (متوفی ۳۱۰ ق)، در کتاب ((الولایة فی طرق حدیث الغدیر))، این حدیث را با بیش از هفتاد طریق از پیامبر(ص) نقل کرده است. ۲- ابوالعباس احمد بن محمد همدانی، معروف به ابن عقده (م ۳۳۳ ق)، در کتاب ((الولایة فی طرق حدیث الغدیر))، حدیث غدیر را از ۱۰۵ نفر نقل کرده است. ۳- ابوبکر محمد بن عمر بغدادی معروف به جحانی (م ۳۵۵ ق)، در کتاب ((من روی حدیث غدیر خم))، از ۱۲۵ طریق از پیامبر(ص) حدیث غدیر را آورده است. و ۴- ابو غالب احمد بن محمد الرازی (م ۳۶۸ ق) و محسن بن حسین نیشابوری خزاعی و علی بن عبدالرحمان بن عیسی جراحی قناتی و ۲۶ نفر دیگر از علمای مشهور اهل سنت، از حدیث غدیر در کتاب های مستقلى بحث کرده اند.

### آیه تطهیر

آیه شریفه «انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیراً» [احزاب/۳۳] از آیات محکم کلام الله مجید است که علاوه بر روایات فراوان شیعه، به گواهی احادیث بی شمار منقول از طریق اهل سنت نیز در شأن پنج تن آل عبا نازل شده است. این آیت روشن الهی که به «آیه تطهیر» مشهور است، حقیقت انسان های والایی را ترسیم می کند که با گذر از عوامل مادی و خاکی، به عالی ترین مرزهای عصمت و طهارت دست یافته، گوهر انسانیت را تنها به بهای رضوان الهی و خشنودی خداوند معامله کردند؛ به

گونه‌ای که اگر فضیلت و تقوای همه انسانها یک جا جمع شود، قطره‌ای در برابر دریای بی‌کران فضائل آنها بیش نخواهد بود. اینان همان مفسران حقیقی کلام الهی‌اند که در بیان منزلت رفیع و جایگاه بس بلندشان فرمود: « انه لقرآن کریم فی کتاب مکنون لایمسه الا المطهرون »

به نوشته لثورا وچا ولیری در دانشنامه اسلام، آیات پیش از این در مورد دستور العمل‌هایی برای زنان پیامبر است و افعال و ضمائر به صورت جمع مونث هستند؛ ولی در این آیه که خطاب به اهل خانه است، ضمائر به صورت جمع مذکر هستند. بنابراین گفته شده که دیگر بحث زنان پیامبر مطرح نیست، یا حداقل صرفاً آنها نیستند. پس این آیه به چه کسی بر می‌گردد؟ عبارت اهل بیت فقط می‌تواند معنی "خانواده پیامبر" را بدهد. این امتیاز به طور طبیعی به همه خویشاوندان محمد منتهی می‌شود، چه آنهایی که در قبیله او بودند، چه انصار و در واقع همه جامعه. ولی داستانی وجود دارد که در بسیاری از احادیث آمده است. بنا بر این روایت، محمد عبای خود را در موقعیت‌های گوناگون (از جمله رویداد مباحله) بر روی نوه‌هایش حسن و حسین، دخترش فاطمه و دامادش علی افکند. و بدین ترتیب، این پنج تن هستند که عنوان اصحاب کسا به آنها داده می‌شود. تلاش‌هایی صورت گرفته تا زنان پیامبر را هم به این گروه اضافه کنند؛ ولی عموماً شمار افرادی که واجد این امتیاز هستند محدود به پنج است. دیده می‌شود که در این آیت خداوند (ج) حضرت علی<sup>(ع)</sup> را و همچنین اهل بیت را از هرگونه رجس و پلیدی مبرا دانسته است. پس چه افتخاری بزرگتر از این برای یک شخص می‌تواند باشد؟

### مسئولیت ما در قبال غدیر خم

همانطور که میدانید بسیاری از مسلمین هستند که خود را مسلمان واقعی میدانند اما در قبال اهل بیت رسول خدا بی تفاوت هستند و یا هم اهل بیت را با سایر اصحاب پیامبر یکی میدانند، در حالیکه هم در قرآن کریم و هم در احادیث به تکرار این موضوع یادآوری گردیده است. در آیت ۲۳ سوره شوری آمده است: بگو: من هیچ پاداشی از شما بر رسالتم درخواست نمی‌کنم جز دوست داشتن نزدیکانم [اهل بیت] و هر کس کار نیکی انجام دهد، بر نیکی اش می‌افزاییم؛ چرا که خداوند آمرزنده و قدر دان است.

این آیت و بسیاری از آیات دیگر و احادیث، دلیل برتری اهل بیت بر سایر اصحاب بوده و ما باید بدانیم که چه کسانی را به عنوان رهبر و پیشوای دینی و زندگی خود قرار دهیم. پس در حال حاضر چه مسئولیت های به دوش ما به عنوان یک نسل تحصیل کرده می‌باشد؟ در این جا کوشش کردم که بعضی از این مسئولیت ها را که خودم متوجه شدم به طور خلاصه یادآور شوم.

### مسئولیت روشن گری تاریخی

همانطور که میدانید، وقایع تاریخی همیشه مورد تحریف و دستبرد قرار گرفته و میگیرند. در این میان هستند کسانی که از آگاه شدن مردم از قضیه غدیر خم، بیم‌ناکند، این اشخاص همیشه سعی دارند تا با وارونه جلوه دادن قضایا و وقایع تاریخی، و یا با تحریف واقعیت ها، آب را گل آلود نموده تا ماهی مقصود خویش را بگیرند. این گونه افراد هرگز

نمیخواهند که بازار کسب آنها ورشکست شوند و دقیقاً اینها کسانی هستند که از دین و مذهب دکان ساخته و مشغول دکانداری و تجارت می‌باشند.

چگونه ممکن است پیامبری که برای هر کاری که از مدینه خارج میشد، یک نفر را به عنوان جانشین خودش الی برگشت خودش معرفی میکرد، سرنوشت یک امت بزرگ را بعد از رحلت خودش مشخص نکند و به حال خویش رها کند؟

اینجا میبینیم که اگر پیامبر کسی را به عنوان جانشین خودش معرفی نکرده پس چگونه ممکن است این همه زحمت که طی بیست و سه سال کشیده به هدر نرود؟ و یا اگر معرفی کرده، پس چرا تعدادی از مسلمین این واقعه را هنوز باور ندارند؟

پس نتیجه میگیریم که در گذشته هر چه بوده که گذشته، اما بیایید برای آیندگان و نسل فعلی که میخواهند در این مورد جستجو و تحقیق داشته باشند کمکی کرده و کوشش کنیم تا وقایع تاریخی را به گونه که باید باشد بنویسیم.

ما به عنوان نسل تحصیل کرده و آگاه، باید تلاش کنیم تاریخ غدیر خم را به هر زبانی از زبان های رایج دنیا ترجمه کنیم. امروزه با پیشرفت تکنالوژی، اگر بخواهیم این واقعه را مستند سازی کنیم، مشکلی چندانی نخواهد بود. باشد که این کار در جمله کارهای خیر ما قرار گیرد و انشاءالله از اجر آن بی نصیب نخواهیم بود.

### مسئولیت روشن‌گری اجتماعی

با توجه به اینکه رویداد غدیر خم برای شیعیان چشمه‌ای است که تا پایان هستی جاری خواهد بود، مسئولیت روشن‌گری اجتماعی در مورد آن بسیار حائز اهمیت است. شاید



بتوان گفت که روشنگری در مورد غدیر خم به معنای روشنگری در مورد تفکر شیعه، حقوق و جایگاه علی و خاندان پاکش، نقش و جایگاه علم و عقل در دین، و همچنین تاریخچه و سیر تحولات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی اسلام است. روشنگری در مورد غدیر خم نباید به صورت تخصصی، خشک و دور از زبان عامه باشد. بلکه باید با استفاده از منابع قابل اطمینان، شواهد قطعی، روش‌های جذاب و خلاقانه، و با توجه به نظرات، سؤالات و نگران‌های جامعه صورت گیرد. هدف از روشنگری در مورد غدیر خم نباید تحریک، تفسیر یا تخریب باشد. بلکه باید ترویج، تقویت و تحصیل باشد.

روشنگری در مورد غدیر خم یکی از شیوه‌های حفظ حیات دینی است که باید با حکمت، مودت و جلال انجام شود. این روشنگری می‌تواند منجر به افزایش آگاهی، احترام، همدلی و هم‌زبانی مسلمانان شود و به تثبیت و تقویت اسلام کمک کند.

روشنگری در مورد غدیر خم نه تنها برای شیعیان، بلکه برای تمام مسلمانان اهمیت دارد. زیرا این رویداد یکی از مهم‌ترین وقایع تاریخ اسلام است که در آن، پیامبر اسلام (ص) هنگام بازگشت از حجة‌الوداع در ۱۸ ذی‌الحجه سال دهم قمری در غدیر خم، امام علی (ع) را جانشین خود معرفی کرد.

روشنگری در مورد غدیر خم باید با استفاده از منابع معتبر و قابل قبول برای تمام مسلمانان صورت گیرد. برخی از منابع شیعه و سنی که به رویداد غدیر خم اشاره کرده‌اند عبارتند از: نهج البلاغه، المستدرک علی الصحیحین، الموافقات للشافعی، السیره الحلبیه، تاریخ الطبری و .... با مطالعه و تحلیل این منابع، می‌توان به درک بهتر و عمیق‌تر از حقایق و مفاهیم غدیر خم رسید.

روشنگری در مورد غدیر خم باید با روحیه برادری و محبت صورت گیرد. هدف از روشنگری نباید تقسیم و جدایی، بلکه وحدت و همبستگی باشد. پیامبر<sup>(ص)</sup> در خطبه غدیر خود فرمود: «أَلَا إِنِّي أُوصِي بِالْأُيْمَةِ بَعْدِي فَإِنَّهُمْ حُجَجُ اللَّهِ عَلَيَّ خَلْقِهِ وَأَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ». یعنی: «آگاه باشید که من به شما سفارش می‌کنم که به پس من (ائمه) پایبند باشید که آنان حجّت خدا بر بنده هایش هستند و من حجّت خدا بر آنان هستم». پس روشنگری در مورد غدیر خم یک سفارش پیامبر<sup>(ص)</sup> است که با رعایت حقوق و عزّت همدیگر، باید به آن عمل کرد. این روشنگری نباید بهانه‌ای برای تحقیر، توهین، تخریب یا تکذیب دیگران باشد، بلکه باید بهانه‌ای برای گفت‌وگو، تبادل نظر، تقریب دیدگاه‌ها و افزایش معارف باشد. این روشنگری می‌تواند منجر به افزایش آگاهی، احترام، همدلی و هم‌زبانی مسلمانان شود و به تثبیت و تقویت اسلام کمک کند.

### مسئولیت حفظ غدیر خم

این واقعه در منابع اهل سنت و شیعه به طور گسترده ثبت شده است و از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. مسئولیت حفظ و انتقال غدیر خم بر دوش همه مسلمانان است که به وصیت پیامبر<sup>(ص)</sup> اعتقاد دارند. برای این منظور، لازم است که:

- ✓ در مورد واقعه غدیر خم تحقیق کنیم و منابع معتبر را مطالعه کنیم.
- ✓ در مورد واقعه غدیر خم با دیگران گفتگو کنیم و اطلاعات صحیح را به آنها منتقل کنیم.
- ✓ در مورد واقعه غدیر خم شاهد باشیم و از حقوق امام علی(ع) دفاع کنیم.

✓ در مورد واقعه غدیر خم عمل کنیم و از امام علی(ع) به عنوان سرور و رهبر خود پیروی کنیم.

### مسئولیت پاسخ دهی به شبهات و سوالات

با توجه به اینکه واقعه غدیر خم یکی از مهم‌ترین وقایع تاریخ اسلام است که در آن، پیامبر اسلام(ص) امام علی(ع) را جانشین خود معرفی کرد، لازم است که مسلمانان به این واقعه احترام بگذارند و آن را با دقت بررسی کنند. اما متأسفانه، در طول تاریخ، برخی از افراد سوالات و شبهاتی را در مورد غدیر خم مطرح کرده‌اند که ممکن است باعث شک و تردید در برخی از مؤمنان شود. بنابراین، مسئولیت پاسخ دهی به این سوالات و شبهات بر عهده همه‌ی مسلمانان است که به حق و حقیقت پایبند هستند.

برای پاسخ دهی به سوالات و شبهات در مورد غدیر خم، لازم است که به منابع معتبر و قابل اعتماد توجه کنیم. منابعی که هم از نظر شیعیان و هم از نظر سنیان مورد قبول هستند. برخی از این منابع عبارتند از:

✓ قرآن کریم: کتاب الهی که در آن، خداوند به پیامبر(ص) فرموده است: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» (المائدة: ۳)، یعنی «امروز دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و برای شما اسلام را دین خشنود کردم». این آیه در روز غدیر خم نازل شده است و نشان می‌دهد که پس از تکلیف جانشینی پیامبر(ص)، دین اسلام به کمال رسیده است.

✓ صحیح بخاری: یکی از مشهورترین کتاب‌های حدیث در مذهب سنی است که در آن، حدیث غدیر خم با صحت روایت ثبت شده است. در این حدیث، پیامبر(ص) فرموده است: «أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ أَلَا إِنِّي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ» (ج ۱/۱۲۸)، یعنی «آگاه باشید! آگاه باشید! من نزد مؤمنان، سزاوارتر از جانشان هستم». سپس علی(ع) را به دست گرفته و فرموده است: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ» (ج ۱/۱۲۸)، یعنی «هر کس من مولای او هستم، این علی مولای او است».

✓ الغدير في الكتاب و السنة و الادب: یکی از بزرگ‌ترین و جامع‌ترین کتاب‌هایی است که درباره واقعه غدیر خم نوشته شده است. نویسنده آن، علامه عبدالحسین امینی است که در ۱۱ جلد، بیش از ۱۰۰۰ حدیث را از منابع مختلف درباره غدیر خم آورده و تحلیل کرده است.

با استفاده از این منابع و دیگر منابع موثق، می‌توان به سوالات و شبهاتی که در مورد غدیر خم مطرح شده‌اند پاسخ داد. برخی از این سوالات و شبهات عبارتند از:

➤ آیا غدیر خم یک واقعه سیاسی بود یا دینی؟ پاسخ: غدیر خم یک واقعه دینی بود که پایه و اساس جانشینی پیامبر(ص) را مشخص کرد. پیامبر(ص) در آن روز، به دستور خداوند، علی(ع) را به عنوان جانشین خود اعلام کرد و دستور داد که همه مسلمانان به او بایعت کنند. این کار، نشان می‌دهد که پیامبر(ص) نمی‌خواست جای خود را به تصمیم مردم بسپارد، بلکه خود خداوند راهبرد دین را به علی(ع) سپرده بود.

➤ آیا غدیر خم یک واقعه عام بود یا خاص؟ پاسخ: غدیر خم یک واقعه عام بود که تقریباً همه‌ی مسلمانان در آن حضور داشتند. پیامبر(ص) در آن روز، هنگام بازگشت از حجه‌الوداع، در نزدیکی برکه‌ای به نام غدیر خم، توقف کرد و با صدای بلند، به مردم سخنرانی کرد. او همچنین دستور داد که هر کس به حج رفته است، به آنجا برگردد و هر کس جلوتر رفته است، منتظر بماند. این نشان می‌دهد که پیامبر(ص) مایل بود که همه‌ی مسلمانان شاهد و شنونده‌ی این واقعه باشند.

➤ آیا غدیر خم یک واقعه جدید بود یا قدیم؟ پاسخ: غدیر خم یک واقعه قدیم بود که ریشه در ابتدای بعثت پیامبر(ص) داشت. پیامبر(ص) از اولین روزهای بعثت خود، علی(ع) را به عنوان یار و ولی خود معرفی کرده بود. او در مواقع مختلف، علی(ع) را به مردم توصیه کرده بود. مثلاً در حادثه مباحله با نصاری نجران، علی(ع) را به عنوان نفس خود انتخاب کرده بود. یا در جنگ خندق، علی(ع) را به عنوان کشته‌ی عمرو بن عبدود، فخر قریش خوانده بود. یا در جنگ تبوک، علی(ع) را به عنوان جانشین خود در مدینه باقی گذاشته بود. پس غدیر خم، تکمیل و تأیید واقعه‌ای بود که از قبل مشخص شده بود.

این‌ها فقط برخی از سوالات و شبهاتی هستند که در مورد غدیر خم مطرح شده‌اند. با تحقیق و تفحص در منابع معتبر، می‌توان به همه‌ی این سوالات و شبهات پاسخ داد و حقایق را روشن کرد. این کار، نشانه‌ی عقلانیت و صداقت است که هر مسلمان باید

داشته باشد. همچنین، این کار، نشانه‌ی احترام به پیامبر<sup>(ص)</sup> و اطاعت از فرمان خداوند است که هر مسلمان باید از آن پیروی کند.

### نتیجه گیری

ما باید همه سعی و تلاش خود را بکنیم تا مسئولیت خود را در قبال غدیر ادا نموده باشیم. ما باید در بخش های مختلف فعالیت کرده و به عنوان یک نسل تحصیلکرده، در مورد رویداد غدیر خم روشنگری نماییم.

روشنگری در مورد غدیر خم باید با روحیه برادری و محبت صورت گیرد. هدف از روشنگری نباید تقسیم و جدایی، بلکه وحدت و همبستگی باشد. پیامبر<sup>(ص)</sup> در خطبه غدیر خود فرمود: «أَلَا إِنِّي أَوْصِي بِالْأَيْمَةِ بَعْدِي فَإِنَّهُمْ حُجَجُ اللَّهِ عَلَيَّ خَلْقِهِ وَأَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ». یعنی: «آگاه باشید که من به شما سفارش می کنم که به پس من (ائمه) پایبند باشید که آنان حجّت خدا بر بنده هایش هستند و من حجّت خدا بر آنان هستم». پس روشنگری در مورد غدیر خم یک سفارش پیامبر<sup>(ص)</sup> است که با رعایت حقوق و عزّت همدیگر، باید به آن عمل کرد. این روشنگری نباید بهانه‌ای برای تحقیر، توهین، تخریب یا تکذیب دیگران باشد، بلکه باید بهانه‌ای برای گفت‌وگو، تبادل نظر، تقریب دیدگاه‌ها و افزایش معارف باشد. این روشنگری می‌تواند منجر به افزایش آگاهی، احترام، همدلی و همزبانی مسلمانان شود و به تثبیت و تقویت اسلام کمک کند.